

Framkvæmdanefnd sýningarinnar, talið frá vinstri: Friðrik G. Friðriksson, Eggert Ásgeirsson formaður, Sverrir Kristinsson og Hrafnhildur Schram, sem verið hefur nefndinni til aðstoðar. Á myndina vantar þau Áslaugu Sverrisdóttur og Finn Fróðason.

Ljósm. Emília Bj. Björnsdóttir.

Oft er gott það er gamlir kveða

Sýning á íslenskri alþýðulist á Kjarvalsstöðum

ÍSLENSK alþýðulist er yfirskrift sýningar, sem nú stendur yfir á Kjarvalsstöðum. Sýningin er haldin að tilhlutan þingkjörinnar nefndar í tilefni árs fatlaðra, og Öldrunarráðs Íslands, og er henni skipt í tvennt, þar sem annars vegar er myndlist eftir fjölmarga listamenn, og hins vegar handmenntir margs konar. Auk þess eru á sýningunni gripir eftir hina kunnu listamenn Ásmund Sveinsson og Sigurjón Ólafsson, er heiðra sýninguna þannig með verkum sínum.

Meðalaldur hækkað úr 31,9 árum í 73,7 ár

Í ávarpi í sýningarskrá segir Páll Sigurðsson ráðuneytisstjóri í heilbrigðis- og tryggingaráðuneytinu svo:

„Tuttugasta öldin er öld gamla fólksins. Aldrei áður í sögu heimsins hafa jafn margir náð eins háum aldri og nú. Sem dæmi um þessa þróun hér á landi má nefna að á árunum 1950—1860 voru meðalævilíkur kvenna 37,9 ár og karla 31,9 ár. Nú eru meðalævilíkur kvenna 79,7 ár og karla 73,7 ár. En þessi þróun er ekkert einsdæmi. Alls staðar í heiminum fer öldruðum fjölgandi. Í þróunarlöndunum er þessi staðreynd þó mest áberandi og á sama tíma gerast þar órar þjóðfélagsbreytingar sem í mörgum tilvikum grafa undan hefðbundnum hlutverkum aldradra.“

Með þessar staðreyndir í huga var flutt tillaga og samþykkt á allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna um að á árinu 1982 skyldi haldin heimsráðstefna um öldrun. Átti Ísland aðild að þeim tillöguflutningi. Ráðstefna þessi mun hefjast þann 26. júlí nk. og er tilgangur hennar sá að hleypt verði af stokkunum alheimsátaki í málafnum aldradra með það fyrir augum að tryggja félagslega og efnahagslega velferð þeirra og stuðla að aukinni þátttöku aldradra í þjóðfélaginu.

Ellíárin eru viðkvæmur aldur. Öldrun fylgir fyrr eða síðar hrörnun sem ryður sjúkdómum braut, þó ellin sjálf sem slík valdi ekki sjúkdómum. En menn eldast mjög misjafnlega. Margir, sem náð hafa gamals aldri eru líkamlega og andlega hraustir og aldradir hafa margsinnis sýnt fram á að þeir

geta skilað góðu dagsverki og þar með þjóðfélaginu talsverðum arði. Aldradir hafa í mörgum tilvikum unnið afreksverk, t.d. á sviði lista og vísinda.

Sú sýning sem nú er hér á Kjarvalsstöðum er glögg dæmi um hverju aldradir fá áorðað eftir að hefðbundnu ævistarfi lýkur.“

Naivistar meðal alþýðulistamanna.

Framkvæmdanefnd sýningarinnar skipa þau Eggert Ásgeirsson, sem er formaður, Áslaugu Sverrisdóttir, Finnur Fróðason, Friðrik G. Friðriksson og Sverrir Kristjánsson.

Sverrir ritar í sýningarskrána um íslenska alþýðulist, og segir þar meðal annars:

„Skömmu eftir að sýningu á verkum skólalagenginna listamanna lauk þar sem við nú stöndum var hafist handa um að safna hingað verkum svonefndra alþýðulísta-manna. Einu sinni var sagt að allar leiðir lögju til Rómars! sama mætti segja um listina. Vegur þeirra sem hér sýna hefur einkum legið til listarinnar um skóla lífsins. Í bókinni „Um ellina“ eftir Cicero segir: „Vorið er tákn æskunnar og lofar uppskeru síðar meir. Hinar árstíðirnar eru ætlaðar til að skera upp og njóta ávaxta-anna. Ávöxtur ellinnar er, svo sem ég hef hvað eftir annað tekið fram, endurminning um gnægð þeirra gagna sem fyrrum var aflað.“

Á síðari hluta æviskeiðsins eykst oft þörfin á því að tjá sig og gefa öðrum kost á því að kynna endurminningunni eða hugðarefnunum. Margir gripa þá penna í hönd og skrá ævisögu sína eða yrkja ljóð. Þeir sem hér eiga verk

hafa fremur valið ullarband og vefstól eða pensil, liti og léreft til þessarar iðju. List þeirra er svokölluð alþýðulist og með henni hafa þeir gefið okkur kost á því að njóta með sér hluta þess „ávaxtar“ sem áður er til vitnað. Sumir úr þessum hópi tilheyra þeim sem eru nefndir naivistar. Einlægni er eitt megineinkennið á verkum þeirra. Í þessum fáu línunum verður ekki lagt neins konar listrænt mat á gildi sýningarinnar. Slíkt er sýningargesta. Hins vegar verður ekki staðist að varpa fram þeirri spurningu hvort þau verk sem unnin eru af einlægni séu sönn list. Í sýningarskrá frá 1962 ritar Björn Th. Björnsson listfræðingur eftirfarandi um alþýðulist: „Margar fremstu listmenningarþjóðir heims hafa eignast frábæra alþýðumálara, svonefnda naivista. Með hispurlausu sjálfræði sýna þeir okkur gjarnan hlutina á hinn óvæntasta hátt, rata ævintýralega stigu þar sem aðrir sáu ekki nema venjulegra slóð. Þann skilning getur enginn lagt sér til. Hann verður að spretta innra með manni sem ósnortinn er af allri venju, manni sem hefur til brunns að bera ósvikna listræna gáfu.“

Sumir þeirra erfiðsmanna sem fyrst hafa gripað penna í hönd og ritað minningar sínar að brauðstriti afloknu hafa skapað verk sem teljast fullgild á akri íslenskra bókmennta. Höfum við ef til vill eignast einhver slík verk í heimi íslenskrar myndlistar, unnið með pensli, litum og lérefti eða ullarbandi og vefstól? Af framanskráðu má það ljóst vera að vel er við hæfi að efna til sýningar á íslenski alþýðulist á ári aldradra. Megi það enn sannast að „oft er gott það er gamlir kveða“.

Bestu verkin ef til vill heima í stofu?

Hrafnhildur Schram listfræðingur hefur verið sýningarnefndinni til aðstoðar við val verka og

uppsetningar sýningarinnar á Kjarvalsstöðum. Í samtali við blaðamann Morgunblaðsins sagði hún, að hér á landi hlyti að vera óhemjumikið til af alþýðulist margs konar.

„Hér er oft á ferðinni listrænt fólk, sem vegna anna við brauðstritið hefur ekki sinnt áhugamáli sínu fyrr en það er komið á efri ár,“ sagði Hrafnhildur, „það er misjafnt hvað fólk tekur sér fyrir hendur, en þetta má allt kalla „alþýðulist“ eða „heimilislist“ eða hvað sem fólk kann að þykja best.“

Það er líka mjög mismunandi hvað það er sem fólk vinnur úr. Sumir eru í útskurði, aðrir í myndlist, vefnaði og yfirleitt öllu sem nöfnum tjáir að nefna. Þetta hefur breyst talsvert nú síðustu árin, eftir að auðveldara er orðið að ná í ýmsa hluti til listiðkunar, svo sem liti. Listmálun er því orðin algeng núna, en áður var það meira horn, bein og tré, sem unnið var úr.“

— Er þessi alþýðulist eitthvað séríslenskt fyrirbæri?

„Nei, alls ekki. Alþýðulist í þessum dúr er þekkt með flestum þjóðum, og það er merkilegt hvað hún er lík þó langt sé í milli þjóðlandanna. Það er í henni barnsleg einlægni, þessir listamenn sjá heiminn oft með öðrum augum en aðrir, og það er það sem gefur þessari list einna mest gildi. — Það ber svo að hafa í huga við þessa sýningu, að hér er ekki á ferðinni yfirlitssýning íslenskra alþýðulísta-manna, heldur er þetta sýnishorn af því sem til er.“

Eggert Ásgeirsson, formaður sýningarnefndarinnar, tók í sama streng, og sagði hugsanlegt að bestu verkin væru heima í stofu, án þess að um þau væri vitað, eða að áhugi væri á að sýna þau opinberlega. „Ég held þó að meira og meira af þessu sé að koma fram í dagsljósið,“ sagði Eggert. „Fólk var mjög feimið við þetta, en brautin var að vissu leyti rudd af Ísleifi Konráðssyni, og þeim er á eftir koma hefur oftast verið vel tekið. Okkur er þó vitaskuld ljóst að mörg góð verk og mikilhæfir listamenn liggja óbættir hjá garði, en samt þykir okkur vænt um að hafa átt þátt í að koma þessum verkum fyrir almenningsþónir hér með þessari sýningu.“

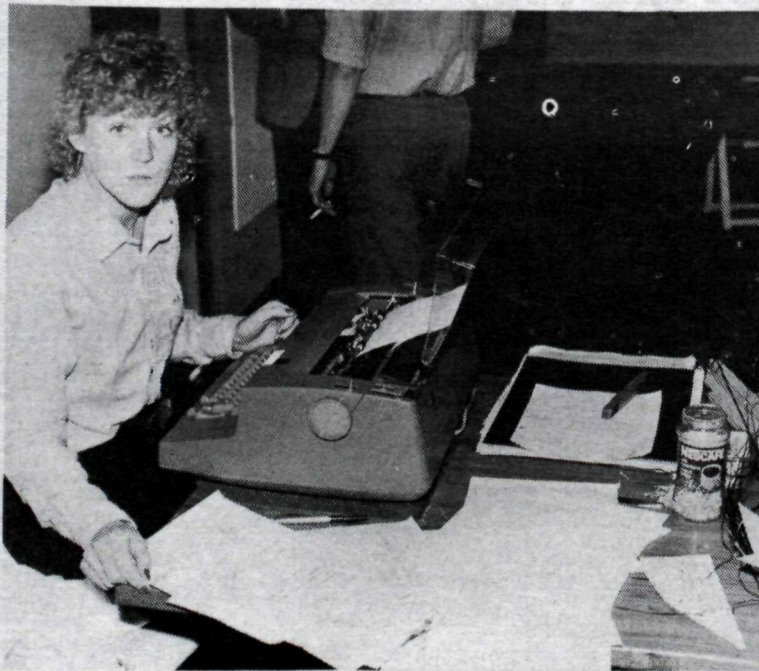
Frá Bólu-Hjálmar til okkar daga

Á sýningunni getur að líta verk bæði látinna listamanna og þeirra er enn vinna að list sinni, en á sýningunni eru verk eftirtalinnar:

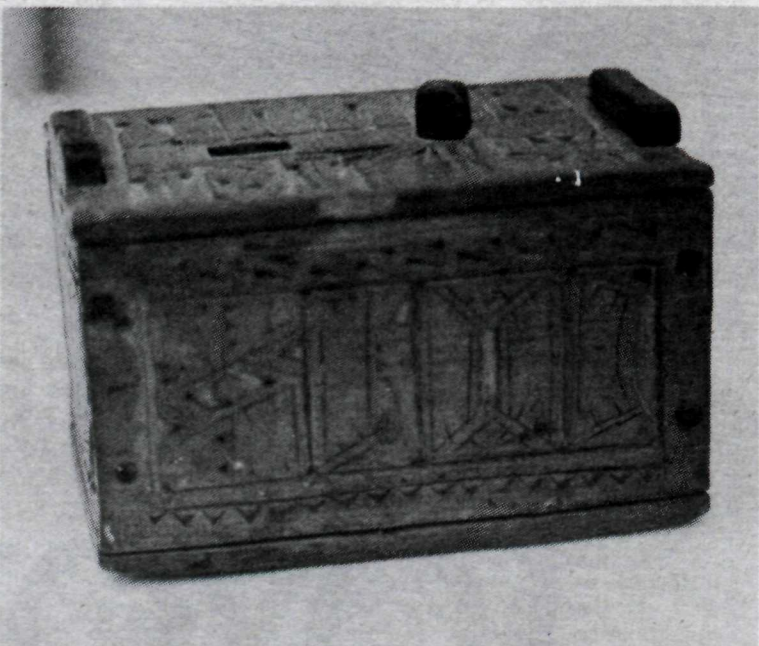
Jóns Hróbjartssonar, Ámunda Jónssonar, Sólva Helgasonar, Hjálmars Jónssonar frá Bólu, Halldórs Jónssonar frá Akureyri, Kristins Ástgeirssonar, Jóns Stefánssonar frá Möðrudal, Gísla Jónssonar frá Búrfellskoti, Samúels Jónssonar frá Selárdal, Ólafar Grímeu Þorlákssdóttur (Grímu), Stefáns Jónssonar frá Möðrudal, Sæmundar Valdimarssonar, Ísleifs Konráðssonar, Óskars Magnússonar, Blómeyjar Stefánsdóttur, Eggerts Magnússonar, Gunnþórunnar Sveinsdóttur og þeirra Ásmundar Sveinssonar og Sigurjóns Ólafssonar, sem áður er getið. Enn eru svo nokkur verk eldri, eftir ókunna höfundu, í eigu Þjóðminjasafns og fleiri aðila.

Vinna úr járn, tré, steini, ull og jurtum.

Handmenntasýningin er í öðrum sal Kjarvalsstaða, og þar eru eingöngu sýnd verk núlifandi fólks. Þau sem sýna eru Vilhjálmur Hinrik Ívarsson á Merkinesi í Höfnum, Jóhanna Jóhannesdóttir á Svínavatni í A-Hún., Markús Jónsson á Borgareyrum undir Eyjafjöllum, Þorsteinn Diomedesson á Hvammstanga, Guðbrandur Magnússon á Siglufirði, Sigurður Guðjón Filippusson á Hólabrekku í Mýrarhreppi í A-Skaft., Árný Þorleifsdóttir og Frímánn Sigurðsson í Sunnuhlöi í Bessa-staðahreppi, Ingibjörg Tryggvadóttir á Húsavík, Eymundur Björnsson á Dilksnesi í Nesjahreppi, A-Skaft. og Sigurður Fil-



Gyða Jónsdóttir í önnunni við undirbúning sýningarinnar.



Þessi litli stokkur lætur ekki mikið yfir sér, en þó er hann trúlega einn merkasti gripur sýningarinnar. Þetta er smástokkur með tréöglum, eftir Bólu-Hjálmar. Þetta er trúlega elsti gripur, sem þekktur er eftir Bólu-Hjálmar, frá 1813, úr beyki. Hann er í einkaeign, og hefur ekki verið sýndur opinberlega fyrr.